

התגובה הראויה של הרב לזלזול בו

הרב לביא הנדל, רב בנהריה

מבוא

שבת אחת, בזמן הקידוש שלאחר התפילה, ניגשה אליי קבוצת מתפללים והודתה על הדרשה שדרשתי בפניהם. באותו הרגע חשתי תחושת סיפוק ושמחתי שהמתפללים גילו עניין בדבר התורה. להפתעתי במעמד הזה הסתכל עלי אחד המתפללים המבוגרים במבט מזלזל ואמר "הייתה דרשה טובה חוץ מהקטעים של השטויות". על סתירת דבריי במעמד מתפללים אחרים לא הגבתי בכעס אלא אמרתי לו שיש לי מקורות מפורשים לכל הדברים וייתכן שישנן מחלוקות.

אך בעודי פורס בפניו את המקורות, המשיך הוא "לעשות דווקא" ובטון דיבור מזלזל ניסה לרחות כל טענה שלי בהנף יד. ממקרה זה למדתי שישנם הנוטים לזלזל ברב באיצטלה של עיון והעמקה. בדרך כלל הזלזול ברב נובע לא מתוכן דברי הרב, אלא דווקא מתכונות האופי של המתחצף. לכן, חשבתי לעצמי, אולי עדיף לא להתייחס כלל למי שבא לסתור את דבריי בפני אנשים אחרים.

הקדמה

במאמר זה אני מתכוון בעזרת ה' להעמיק בנושא ההתמודדות שעלול להיות לרב קהילה מול חברי קהילה המזלזלים בכבודו. נושא זה רחב ומורכב מאוד, ולכן אתמקד כאן בעיקר במקורות שבתלמוד ובספרי הפוסקים. לשם הרחבה, הלכה למעשה, מומלץ לעיין בחיבורו של הרב לוונטהל "שררה שהיא עבדות".

מוקד הדיון במאמר זה הוא רב קהילה שהתמנה לעסוק בהנהגת הקהילה שסביבו, אך אדון גם במערכת היחסים הראויה על פי התורה בין תלמיד חכם גדול לבין הציבור הרחב.

כפתחה לנושא נעיין בדברי רבי שמעון בן יהוצדק במסכת יומא:¹

אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו שאם תזוז דעתו עליו אומרין לו חזור לאחוריך.

פרנס משמעו איש העוסק בצרכי ציבור, ולענייננו – רב הקהילה. מימרא זו צריכה עיון: מה כוונת חכמים ללמדנו? מי הוא שתולה את קופת השרצים על גבו של הרב, ומדוע העמידוהו הציבור עליהם אם יש מאחוריו קופת שרצים?

הרושם שלי מאמירה זו הוא שחכמים נוגעים כאן במציאות המצויה בדרך כלל. הקהילה הבוחרת למנות לה רב שיעסוק בעבודתו בהיקף מקצועי, נדרשת לממן את משכורתו מהקופה הקהילתית, ו"קופת השרצים" הנדבקת למינוי הרב, היא בעצם הקופה הציבורית התלויה בו. אני סבור שחכמים מסבירים במשל זה שתופעת ההתנגדות לרבני הקהילות הייתה מאז ומעולם. אם אינם מצליחים להכפיף את הרב לדעותיהם, המתנגדים כבר ימצאו לעצמם טענות כנגדו. הרב המשרת את קהילתו בשכר, עשוי להרגיש שהמתנגדים מכרסמים בעצם במינויו הציבורי כמו שרצים הנכנסים לתוך קופסת מזון.

חז"ל, בהשקפתם האמונית, גם מצביעים על הצד החיובי של ההתמודדות הזאת – היא עשויה לשמור שלא תזוז דעתו של הרב והוא יגיע לידי גאווה. לכן התמודדות נכונה של רב עם האופוזיציה בקהילתו תביא בעזרת ה' לקידוש שם שמים.

א. הנעלבים ואינם עולבים

הגמרא במסכת שבת² מצטטת מספר משלי³ שני כתובים סמוכים שנדמה שמכחישים זה את זה:

-
- 1 דף כב.
  - 2 דף ל.
  - 3 פרק כה.

אל תען כסיל כאיוולתו פן תשווה לו גם אתה.
ענה כסיל כאיוולתו פן יהיה חכם בעיניו.

הדילמה העולה מן הפסוקים היא מן הדילמות העשויות לעמוד לפני הרב. הרב צריך לשקול בתבונתו אם לענות למי שזלזל בו. מצד אחד, כשהרב מגיב הרי הוא מייחס חשיבות לטענת הכסיל ומשווה לו מעמד מקביל לשלו, ומצד שני אם הרב לא יגיב, הכסיל יחשיב עצמו חכם גדול שטען טענה שהרב אינו יכול להשיב עליה.

הגמרא מיישבת את הסתירה בחילק בנושא המדובר:

הא במילי דשמיא והא במילי דעלמא.

כלומר, יש הבדל אם מדובר בדברים רוחניים או בעניינים אישיים. אם הטיפש בחוצפתו מעליב את הרב בעניין אישי, ללא קשר לתורתו – עדיף לרב לא להתייחס אליו כלל, אך אם הטיפש מזלזל בדברי התורה של הרב – יש לרב להגיב.

נראה שהגמרא מציעה לחכם לא להגיב כלל להעלבות אישיות. דווקא התנהגות כזאת, התייחסות בביטול להעלבות אישיות, היא התנהגות אצילה שתדגים לציבור כיצד גם הם אמורים לנהוג. כך ילמד הציבור להתעלם מדברי ביזיונות ולא לייחס להם חשיבות.

דיון דומה מובא בתחילת מסכת ברכות:⁴

אמר רבי יוחנן משום רשב"י: מותר להתגרות ברשעים (שמצליחים) בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בו...
והאמר רבי יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו?
לא קשיא – הא במילי דידיה הא במילי דשמיא.

גם כאן לדעתי עוסקים בסוגיה הנוגעת לשאלה אם הרב צריך לענות לרשע המזלזל בו ובתורתו. לפי הגמרא הזאת משמע שיש שיקולים נוספים שהרב צריך לשקול: אם זו ההזדמנות הנכונה להגיב או אולי זו שעה המשחקת לידי של הרשע, ואם הרב בכלל יכול לסמוך על עצמו או שמא אינו צדיק גמור.

ברור שבהכרעה למעשה בשאלה מורכבת זו ישקול הרב בתבונתו גם

לאן הוויכוח עשוי להוביל ואם הוויכוח באמת יוסיף לו כבוד או שמא ימעט מכבודו ומכבוד התורה.

מגמרא זו אני מסיק דבר נוסף. כאשר הרב מרגיש בוויכוח שיש מישהו המתנגד לכהונתו, מוטב לו לטפל בזה ברמה האישית ולא להגיע לוויכוח אידיאולוגי.

ב. אין הקפדן מלמד

במסכת שבת⁵ מובא סיפור על אדם שהימר על כספו בהתערבות שיצליח להכעיס את הלל:

לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי.
 מעשה בשני בני אדם שהימרו זה את זה, אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז, אמר אחד מהם אני אקניטנו.
 אותו היום ערב שבת היה והלל חפף את ראשו. הלך ועבר על פתח ביתו, אמר מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו: בני מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאל.
 מפני מה ראשיהן של בבליים סגולות?
 אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת, מפני שאין להם מיילדות פיקחות.
 הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאל.
 מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות?
 אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת, מפני שהם דרים בין החולות.
 הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו אמר לו: בני מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאל.
 מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות?
 אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת, מפני שהם דרים בין בצעי המים.
 אמר לו: שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעוס.
 נתעטף וישב לפניו, אמר לו: כל שאלות שיש לך לשאול שאל.

אמר לו: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל? אמר לו: הן.
אמר לו: אם אתה הוא, לא ירבו כמותך בישראל!
אמר לו: בני, מפני מה?
אמר לו: מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז.
אמר לו: הוי זהיר ברוחך, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז
וארבע מאות זוז והלל לא יקפיד.

במדרש זה רואים אנו עד כמה גדולה ענוותנותו של הלל הזקן, עד שלא
כעס ולו פעם אחת על המתחצף. אך עדיין צריך להבין, מדוע טרח בכל
פעם לצאת לקראתו, בעודו עסוק בשעה לחוצה סמוך לכניסת השבת,
ויודע שהשאלות המופנות אליו אינן דחופות כהלכות שבת?
סיפורו של הלל, בסמיכות לדילמה העולה מן הפסוקים במשלי, נועד
לכרר את הבעייתיות שיש לרב שנתקל בזלזול מופגן. מצד אחד, התגובה
של הרב לא תוסיף לו כבוד אם המתחצף ימשיך להקניטו שוב ושוב. מצד
שני, אם הרב יתעלם ימשיך החצוף להקניטו ברבים. ייתכן שהגמרא מציגה
את הלל בהכרעה כזאת, שכאשר שמע את הקריאות בפרהסיה בחוץ, הוא
לא התעלם אלא אדרבה נכנס עם החצוף לדיון והשיב לדבריו.
המהרש"א מבאר שהלל ידע שהאיש בחוץ איננו סתם טיפש אלא
מתחצף מתוך כוונה זדונית:

כל זה עשה בזמן שיקניטנו מהר שלא יהיה לו פנאי אז להשיב (כלומר כוונה
המקניט מלכתחילה הייתה לקרוא לו מבחוץ באופן שהרב לא יוכל לענות
לו) ועל כן עבר גם כן על פתח ביתו ולא נכנס לביתו כדי שייצא לקראתו -
אולי בזה יקניטנו ביותר,
וכן מה שאמר "מי כאן הלל" כאילו לא הכיר אותו - והוא היה נשיא
בישראל מפורסם וניכר לכל - שבאלו דברים יקניטנו שמחשיבו לשפל
שאינו ניכר.

לאור הדברים האלו נראה שהמתחצף זלזל במופגן בדמותו של הלל נשיא
ישראל. הזלזול מופגן וזדוני כל כך עד שכבר קשה להבין כיצד בכלל
השיב הלל לשאלותיו בניחותא פעם אחר פעם.
המהרש"א מתייחס לזה על פי הכרעת הגמרא בפסוק "אל תען כסיל
כאוולתו". לדבריו, אילולא יצאה להלל שום תועלת מהוויכוח עם החצוף
המזלזל בו - הוא לא היה נגרר לוויכוח אישי מיותר. לכן מסיק המהרש"א

שהרשע כאן התגרה בהלל במילי דשמיא, מתוך זלזול בתורה, ולכן היה חשוב להלל להשיב על טענותיו.

מהפירוש הזה מתחדש לנו יסוד חשוב. ההתגרות של המתחצף כלפי הלל הזקן הייתה בעניינים אידאולוגיים והלל בא להשיב לו בדברי תורה. לולא הייתה כאן אלא העלבה אישית, היה הלל כנראה מתעלם ממנו לחלוטין ולא מייחס לו חשיבות.

לענייננו נלמד שאם אין בוויכוח תכלית ותועלת, ראוי לרב שלא להגיב, כיוון שהחצופים ימשיכו להקניטו שוב ושוב.

כאן מתעוררת השאלה איזה ויכוח אידאולוגי יכול להיות על עיניהם המלוכסנות של התרמודיים או על רגליהם הרחבות של האפריקיים?

לדעתי, פענוח החידה נמצא בהמשך הגמרא בסמוך. מתוארים שם שלושה סיפורים על גרים שביקשו להתגייר אצל שמאי ונדחו על הסף, וכשבאו להלל הזקן הוא גיירם ובסופו של דבר נכנסו שלושתם תחת כנפי השכינה. יש כאן רמז עבה על "המחלוקת לשם שמים" שהייתה בין הלל ושמאי. ייתכן שכאן מתואר תלמיד חצוף שיצא מתוך בית מדרשו של שמאי ורצה להתערב בענייני הפוסקים והעז לבזות את הלל בטענה שמכניס גרים כאלו בשערי היהדות.

הטענה הנרמזת בדברי החצוף היא שכפי שסימניהם החיצוניים של האפריקיים והתרמודיים לא ישתנו, כך גם תכונותיהם הפנימיות. טענה זו ראה הלל צורך להפריך - במיוחד משום שנאמרה בפרהסיה. לכן הוכיח לו הלל באותו הסגנון, שאפילו צורתם החיצונית של הגרים עשויה להשתנות אם יולידו את ילדיהם באקלים אחר. עיקר המשמעות של דבריו מכוונת אל הפנימיות - הלל מאמין בגרים שגייר שהם אכן משנים את תכונותיהם הפנימיות.

נמצא שגישתו של הלל, שאמר במשנה המפורסמת "אין הביישן למד ולא הקפדן מלמד", נאמרה כנגד גישתו של שמאי, שהקפיד על אותם הגרים ומנע מהם לכוא בשערי היהדות. מחלוקת החכמים עצמה הייתה מתנהלת ביניהם בכבוד הדדי. תלמידיו הטועים של שמאי שולזלו בהלל הנשיא, נחשבו בכך לטיפשים.

ראינו כאן שלא רק עמי ארצות מעיזים פניהם לזלזל ברב. גם מבין המלומדים "החכמים" יש שאינם מקבלים את סמכותו של הרב "מרא

דאתרא", וינהגו בטיפשות בכך שיפגעו בכבודו בציבור. במקרים אלו הרב נדרש למשימה מורכבת - מצד אחד "להנמיך את הלהבות", ומצד שני לעמוד על כבוד התורה.

ג. ענוותן כהלל

הלל מייצג עבורנו את מידת הענווה. הלל הנשיא הוא שאמר בפרקי אבות⁶ "הווה מתלמידיו של אהרון אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

לאור תיאור דמותו של הלל, נראית לי במשמעות המשנה שאם הרב ינהיג את קהילתו בדרך של אהבת הבריות וקירוב לכבות, גם האנשים הרחוקים ממנו ומתורתו לא יצליחו לפגוע בו.

נלמד מכאן שאהבת הרב אל הבריות תהיה מופנית לא רק כלפי התומכים בו אלא גם כלפי הקהילה בכללותה, וזו מידתו של אהרון הכהן שידע כיצד לקרב רחוקים ואפילו להופכם משונאים לאוהבים.

הלל הזקן הוא גם התנא שאמר בפרקי אבות "ודאשתמש בתגא חלף", המשתמש בכתר התורה - יחלוף (או יוחלף). ברור שהלל היה לא רק מדבר אלא אומר ועושה. הוא נהג בעצמו ענווה יתרה כדי לא לזקוף לעצמו רווח אישי מהכבוד של הנשיאות והמשרה ציבורית.

לאור דרישתו של הלל צריך לברר אפוא כיצד יוכל רב לבסס את הנהגתו בלא שיצטרך למחוק את מידת הענווה מעצמו.

מלשונו של הרמב"ם מפורש שאין בהכרח סתירה בין שררה וענווה,

וז"ל:⁷

בית דין של שלושה - צריך שיהיה בכל אחד מהם שבעה דברים ואלו הן: חכמה ויראה וענווה ושנאת ממון ואהבת האמת ואהבת הבריות להן ובעלי שם טוב וכל אלו הדברים מפורשים הן בתורה... ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שיהיו בעלי עין טובה ונפש שפלה וחברתן טובה ומשאן ודיבורן בנחת עם הבריות.

6 פרק א, יב.

7 הלכות סנהדרין פרק ג, י

לאור דברי הרמב"ם מפרט השולחן ערוך את אופן התנהגות החכם בענווה על אף מעמדו המכובד בציבור, וז"ל:⁸

דרך חכמים הראשונים - בורחים מהלתמנות ודוחקים עצמם הרבה שלא לישב בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמוהו ושאים ימנעו עצמם מהדין תתקלקל השורה, ואף על פי כן לא היו יושבים בדין עד שהיו מכבידים עליהם העם והזקנים ומפצירים בם. אסור לדיין להתנהג בשררה וגסות על הציבור אלא בענווה ויראה. וכל פרנס המטיל אימה יתרה על הציבור שלא לשם שמים אינו רואה בן ת"ח לעולם... וצריך שיסבול טורח הציבור ומשאם - ומצווה על הציבור לנהוג כבוד בדין ויהיה אימתו עליהם וגם הוא לא יתבזה ולא ינהוג קלות ראש לפניהם, שכיוון שנתמנה אדם פרנס על הציבור, אסור לו לעשות מלאכה בפני שלושה כדי שלא יתבזה בפניהם

מדברי השו"ע ברור שכל פרנס ואיש ציבור צריך להתנהל על פי הדרישות שהטילה התורה על הדיינים. משמע שחובתו של כל רב שהתמנה למשרה הציבורית, לכבד את מעמדו ולהתנהג עם הציבור במסירות ובענווה. עוד יש ללמוד מן השולחן ערוך, בעניין כבודם של חכמים, שכבודו של הרב נדרש מעצם מינויו לתפקידו על הציבור. לכן מלכתחילה היה החכם נוהג בענווה ובורח מהשררה עד שהציבור הפצירו בו להתמנות. יש לרב להקפיד על כבוד התורה רק לאחר שהתמנה לתפקיד. מופיעה כאן בהלכה גם אזהרה על הרב שלא ינהג שררה מיותרת, אלא ידרוש מהציבור דווקא את כבוד התורה שהוא מייצג ולא את כבודו האישי.

ד. וכל דבריהם כגחלי אש

בפרקי אבות נאמר:⁹

והווי מתחמם כנגד אורן של חכמים והווי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שלחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש.

8 חושן משפט ח.

9 פרק ב, י

על דימוי דברי החכמים לאש וללחישת נחש יש סוגיות דומות בתחילת מסכת תענית ובמסכת יומא.

בגמרא תענית¹⁰ דורש רבא את הכתוב בירמיה "הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע", שכמו שדבר האלוקים בוער בלב הנביא - כך גם דברי התורה בוערים בלבו של החכם. בלשון הגמרא מתואר חכם ש"מחומם" ומסוגל "לרתוח" בגלל התורה הבוערת בקרבו:

האי צורבא מרבנן דרתח - אורייתא הוא דקא מרתחא ליה.

כאן מדומה התורה לאש. דבר זה ייחודי ויוצא מגדר הרגיל, שכן בפסוקים רבים מדומה דבר האלוקים דווקא למים: "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים... כן יהיה דברי אשר יצא מפיו".

צריך לבאר שבמציאות נורמלית התורה נמסרת בדרכי נועם - ודברי חכמים בנחת נשמעים, והמקרים שבהם דברי התורה נאמרים ברתיעה, הם המקרים החריגים.

כך מבואר ברש"י, שיש במקרה כזה ללמד זכות על הרב ולהסביר שתגובתו החריפה באותם המקרים החריגים נבעה מכך שהוא רגיש יותר מהאחרים לעניינים תורניים, וז"ל:

אורייתא מרתחא ליה - ומשמע לן דחייבין לדונו לכף זכות, שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשים ללבו יותר משאר בני אדם.

לאור פירושו של רש"י, יש לבאר גם את דברי רב אשי בסוגיה שם:

וכפטיש יפוצץ סלע - כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם.

דברי רב אשי מתייחסים למקרה חריג. אין זו דרכה הנעימה של התורה שתלמיד חכם יפוצץ את המתנגדים לו כפטיש המפוצץ סלע. אמנם יש ללמד עליו זכות שכעס זה נבע מתוך עוצמת התורה שלו.

במקביל, יש במסכת יומא¹¹ אימרה של רבי שמעון בן יהוצדק:

10 דף ד.

11 דף כג.

כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם.

דימוי הנחש בולט בקיצוניותו. גם הפעלים "לנקום" ו"לנטור" מכילים משמעות שלילית בתכלית. יש לברר אפוא מה עשוי להביא את הרב לנקום במי שתוקף אותו בקיצוניות כזאת, כמו נחש.

הרמב"ם מיישב את הדברים: ¹²

אף על פי שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה, אלא מעלים אזנו מדברי עם הארץ ולא ישית לבו להן, כעניין שאמר שלמה בחכמתו גם לכל הדברים אשר ידברו אל תיתן לבך, וכן היה דרך חסידים הראשונים שומעים חרפתם ואינן משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים לו, וחכמים גדולים היו משתבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו אדם ולא החרימוהו לכבודן, וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה.

במה דברים אמורים כשביזהו או חרפהו בסתר, אבל תלמיד חכם שביזהו או חרפו אדם בפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו.

בדברי הרמב"ם מבוארות האמירות הללו שבגמרא. יש מקרים שבהם רשאי החכם להקפיד על כבודו ולהגיב בחדות כלפי מי שמטיח בו עלבונות. במקרה שהעימות היה בינו וכין החצוף לכדו - עדיף שהחכם יתעלם ממנו. אולם יש מקרים, חלילה, שמישהו מזלזל בחכם בפרהסיא. במקרה זה הרב לא יוכל למחול על כבודו ועליו להגיב.

לפי הרמב"ם נראה שהדימוי לנחש לא נועד לומר שהרב יצטרך לענות למחרפיו הטיפשים, אלא שהרב, שכבודו נפגע בפרהסיא, לא יוכל למחול על כבוד התורה שלו. לכן גם אם הרב רואה שעדיף לו באופן אישי שלא להגיב - הוא אינו יכול להשלים עם הביזיונות ועליו להקפיד על מי שביזהו חלילה ברבים.

12 סוף הלכות תלמוד תורה.

ה. סיכום

במקורות ראינו שבעימותים עם המתנגדים לו – הרב ישאף להיות מהנעלבים ואינם עולבים ולהתעקש רק על העניינים הרוחניים. כמו כן ראינו שהחכם הנוהג עם תלמידיו ברוגע ונינוחות הוא שיוכל ללמדם תורה. אמנם מצאנו גם מקרים שתלמידי חכמים הקפידו מאוד על כבודם והסברנו מדוע ייתכנו מקרים שהרב אינו יכול להשאר אדיש. הסברנו שהקפדה על כבודו אינה נובעת מאינטרס אישי אלא דווקא מתוך עוצמת התורה והרצון של הרב לשמור על כבוד התורה. הרב מייצג את התורה, ולכן כשיש חילול השם וחילול כבוד התורה, על הרב להגיב בחדות ובחריפות כנגד מי שמזלזל בכבודו. לצערנו יש מקרים שאדם מהקהילה פונה לרב באופן מזלזל ופוגע. ברור שהרב לא יוכל להמשיך ולהתייחס אליו כרגיל אלא אם יתנצל, ובמיוחד אם ההעלבה נאמרה בנוכחות אנשים נוספים מהקהל. דבר זה חמור במיוחד כאשר אדם שומר מצוות מתוך הקהילה מעליב את הרב כשהוא פונה אליו. פגיעה כזאת ברכים בעייתית גם מצד תחושתו האישית וגם מצד החלשת מעמדו וסמכותו התורנית של הרב.

חשוב לציין שיש פערים בתרבות הדיבור של אנשים שונים. לכן אפשר שהרב יצפה ליחס שונה מזה שהוא מקבל. אבל יש לכל אחד "קווים אדומים" שמעבר להם הוא לא יהיה מוכן לספוג העלבות או האשמות אישיות.

הגמרא ביומא¹³ מסכמת את מידת הענווה שיש לשאוף אליה:

הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחין בייסורין עליהן הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" וכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

יהי רצון שנשקול את דרכינו במידת הענווה, ושלא נבוא לידי ניסיון ולא לידי בזיון.

